

HET LIMPERG INSTITUUT

door Prof. Drs. Sj. Muller

Voorgeschiedenis

De eerste aankondiging van activiteiten die tot oprichting van het Limperg Instituut zullen leiden is te dateren op 15 december 1962. Op de die dag gehouden jaarvergadering van het toenmalige N.I.v.A. wordt op instigatie van prof. dr. H. J. van der Schroeff het besluit genomen om een „wetenschappelijk bureau” op te richten. De leden stemmen niet alleen in met de gedachte om middelen voor onderzoek op hen rakende vakgebieden bijeen te brengen, maar juichen dit van harte toe; binnen korte tijd worden schenkingen tot een bedrag van f 36.000,— ontvangen. Door het N.I.v.A. wordt hieraan f 50.000,— toegevoegd. Ook in latere jaren volgen verschillende dotaties en bij het overnemen van de activiteiten van het N.I.v.A. door het NIVRA in 1967 is het voor onderzoek beschikbare bedrag aangegroeid tot ca. f 128.000,—. Veel activiteiten zijn op dat moment nog niet ontplooid. Het beschikbare bedrag lijkt indrukwekkend maar is onvoldoende voor het entameren van meer duurzame activiteiten. Een andere moeilijkheid blijkt het om geschikte mankracht aan te trekken. Op free-lance basis worden wel enkele studies ondernomen en er verschijnt ook wel een enkele publicatie. Het part-time werken door een éénling onder een toenmalig zeshoofdig curatorium maakt het mede verklaarbaar dat het onderzoek niet naar wens van de grond komt.

In maart 1970 vindt het NIVRA-bestuur de tijd gekomen om te pogen de onderzoekactiviteiten nieuw leven in te blazen. Het richt zich tot een kleine groep beroepsgenoten met het verzoek om advies aan haar uit te brengen omtrent de vragen: of eventueel onderzoek gericht zou dienen te worden op de directe beroepsuitoefening of van meer fundamentele aard zou moeten zijn; of dit alleen door het NIVRA of samen met instellingen van W.O. zou dienen te geschieden; welke het verband met het onderwijs zou dienen te zijn.

Tot de kleine groep beroepsgenoten tot wie het NIVRA-bestuur zich wendt, behoort ook Frielink en met de hem kenmerkende voortvarendheid trekt hij aan het werk. Na overleg met zijn mede-docenten bij de Universiteit van Amsterdam uit hij als mening dat activiteiten van een op te richten instituut zowel op onderzoek als op onderwijs gericht zouden moeten worden en samen met de instellingen van W.O. ter hand genomen zouden moeten worden. Een concept-voorstel aan de Economische Faculteit van de Universiteit van Amsterdam tot oprichting van een instituut wordt al bijgevoegd en voorgesteld wordt aan het instituut de naam van Limperg - als pionier op het gebied van de accountancy - te verbinden.

De werkgroep S.F.Z. (Spits, Frielink, Zandstra) heeft niet veel tijd nodig om advies uit te brengen. In enkele vergaderingen wordt de eerdere, voorlopige mening bevestigd dat het wenselijk is een „zelfstandig” Limperg Instituut (L.I.) op te richten waarin de instellingen van W.O. en het NIVRA samenwerken en waarvan de activiteiten gericht zijn op het „verrichten van

onderzoek" en het „bevorderen van onderwijs”.

Op 14 september van hetzelfde jaar (1970) gaat het voorstel de deur uit aan de Economische Faculteit van de U.v.A. om het initiatief tot oprichting te nemen.

Tijdens de vergaderingen komen verschillende vraagstukken ter sprake die ook nu nog niet tot een definitieve oplossing zijn gebracht, zoals:

- de relatie tot het NIVRA en NIVRA-commissies,
- welke mogelijkheden tot inbreng door bedrijfseconomen-niet register-accountants moeten worden voorzien,
- welke relaties tussen onderzoek en onderwijs moeten worden onderkend; m.n. rijst de vraag in hoeverre een eventuele centralisatie van onderzoek zou kunnen leiden tot - niet gewenste - centralisatie van onderwijs.

Andere besproken zaken leiden tot beslissingen met een meer blijvend karakter, o.a. de keuze van de vestigingsplaats Amsterdam.

Een enkele opmerking van Frielink in de vergadering van de S.F.Z.-werkgroep gemaakt, verdient nog vermelding, nl. dat de „oprichting van een instituut wel niet binnen een half jaar gerealiseerd zal kunnen worden”.

Hij heeft gelijk gekregen.

Er breekt nu een periode aan waarin aan de voorbereiding vooral door de vertegenwoordigers van de Universiteit van Amsterdam wordt gewerkt. In juli 1971 wordt een gesprek gevoerd door drs. R. E. H. van den Brink, curator van de Universiteit van Amsterdam, Bak en Frielink met dr. A. J. Piekaar, toenmalig directeur-generaal W.O. Deze blijkt het voorstel tot oprichting van een interuniversitair instituut van harte toe te juichen, ware het slechts dat gemeenschappelijk of althans gecoördineerd onderzoek effectiever en doelmatiger zal kunnen zijn dan niet-gecoördineerd onderzoek bij elk der deelnemende W.O.-instellingen afzonderlijk.

In februari 1972 geven de Curatoren van de U.v.A. gevolg aan het voorstel om het initiatief te nemen tot oprichting van het L.I.; zij richten zich tot de potentiële deelnemers (t.w. de instellingen W.O. waar een accountantsopleiding aan verbonden is en het NIVRA) met het verzoek personen aan te wijzen voor een voorbereidingscommissie.

Anders dan de accountancy-docenten reageren de besturen van de betrokken instellingen „matig enthousiast”, uitgezonderd uiteraard het NIVRA. Groningen en Tilburg wijzen wel personen aan om zitting te nemen in een voorbereidingscommissie maar stellen voorwaarden, maken kanttekeningen e.d. Het antwoord van de V.U. blijft geruime tijd uit, maar dit blijkt geen beletsel voor de „aan te wijzen” personen om als waarnemer toch aan de besprekingen deel te nemen. Hetzelfde geldt voor Rotterdam dat vele bedenkingen uit, o.a. tegen het gebruik van de term „bedrijfsinformatica” welke in de stukken voorkwam. Verschillende antwoorden houden een indicatie in van komende financiële perikelen: men rekent op de „gebruikelijke” financiering (t.w. het instemmen door het Ministerie van Onderwijs met een begrotingspost ter bekostiging van de aan het L.I. te verstrekken bijdrage).

Nadat de U.v.A. de Rotterdamse collega's heeft opgeroepen om in elk geval deel te nemen in de voorbereidingscommissie, komt deze op 27 septem-

ber 1972 voor het eerst bijeen onder voorzitterschap van Bak. Er zijn dan al verschillende amendementen verwerkt in de eerder opgestelde ontwerp-regelingen en daarbij behorende toelichtingen. De volgende periode gaat dit aanbrengen van wijzigingen door. Het blijkt moeilijk - en moeizaam - de meningen van de besturen, via hun vertegenwoordigers, met elkaar in overeenstemming te brengen en in een ontwerp-regeling met toelichting vast te leggen. Zonder de energie en de vasthoudendheid van Bak zou dit niet tot het gewenste resultaat hebben geleid. Hij verdient hiervoor alle hulde.

Enkele besluiten die in deze periode zijn genomen verdienen vermelding:

- naast het bestuur zal een wetenschappelijke raad fungeren,
- de term „bedrijfsinformatica” zal ter voorkoming van verwarring met beoefenaren van andere vakken die de term voor zich menen te moeten reserveren, niet worden gebruikt,
- onderzoek bij het L.I. zelf zal onderzoek bij de deelnemende instellingen geenszins mogen uitsluiten; het L.I. zal te dien aanzien wel coördinerend optreden,
- de voorgestelde bezetting van het instituut wordt voor de aanvangsperiode teruggebracht van de oorspronkelijk nodig geachte 10 personen tot 4 (ten dele part-time).

Op 27 maart 1973 is het „Advies tot oprichting van het Limperg Instituut, interuniversitair instituut voor accountancy” gereed en wordt toegezonden aan de besturen van de deelnemende instellingen en aan het Ministerie van O. & W. Als doelstelling wordt genoemd: „bevorderen van onderzoek en onderwijs op het gebied van de accountancy” door het:

- doen of zelfstandig verrichten van onderzoek,
- stimuleren en coördineren van onderzoek door de deelnemers,
- bevorderen van onderwijs aan aanstaande en gediplomeerde registeraccountants,
- (doen) verzorgen van publicaties.

Weer komen er van de deelnemers suggesties, opmerkingen, amendementen e.d.m. De een meent dat met 4 man (eigenlijk minder, nl. ten dele part-time) weinig bereikt zal kunnen worden en de ander dat de voorgestelde personele bezetting te groot is voor de in hoofdzaak coördinerende taak. Dit leidt tot nota's van wijziging in januari en april van het volgend jaar (1974).

Een vlotte ontwikkeling wordt in de weg gestaan doordat:

- bij de U.v.A. bezwaren blijken te rijzen; deze instelling reageert vooralsnog niet (en die was officieel nog wel de initiatiefneemster!),
- de weg die documenten moeten doorlopen om hun bestemming ten departemente te bereiken blijkt een lange te zijn; bij een bezoek van Bak en Schoonderbeek op 17 april 1974 blijken de nota's van wijziging wel, maar het „Advies” zelf nog niet te bestemder plaatse te zijn. Dit laatste kan gelukkig snel worden verholpen.

Bij het gesprek ten departemente wordt - mondeling en uiteraard onder voorbehoud - medegedeeld dat de deelnemende instellingen van W.O. in hun begroting voor hun bijdrage aan het L.I. niet gekort zullen worden. Een mogelijke wijziging in de financiële relatie tussen deelnemende instellingen en interuniversitaire instituten komt niet ter sprake. Hieruit mag worden

afgeleid dat deze op dat moment nog niet wordt overwogen. Later zal blijken dat pogingen om de deelnemers een grotere zeggenschap te verschaffen in hetgeen in interuniversitaire instituten aan onderzoek wordt verricht, een struikelblok zal gaan vormen voor het feitelijk functioneren van het Limperg Instituut.

Verdere vertraging ontstaat doordat bij een nieuw onderhoud ten departemente blijkt dat de voorbereidingscommissie formeel niet als voorsteller kan fungeren. Gelukkig heeft het bestuur van de U.v.A. intussen zijn bezwaren overwonnen en is bereid de rol van initiatiefneemster op zich te nemen.

Het officiële voorstel tot oprichting wordt dan eindelijk op 28 juni 1974 verzonden. Uit het bewaren van het stilzwijgen door de besturen van de deelnemende instellingen wordt afgeleid dat zij na kennisneming van de nota's van wijziging met de uitgebrachte voorstellen akkoord gaan. De drie-maands periode gaat nu in waarbinnen het departement volgens het K.B. dat deze zaken regelt moet reageren, anders is de instelling van het L.I. een feit.

De voorbereidingscommissie heeft dan acht maal vergaderd, heeft inmiddels met de familieleden van wijlen prof. Limperg overleg gepleegd over het gebruik van de familienaam voor het nieuwe instituut¹⁾ en in vol optimisme een persconferentie gepland, werkruimte voorlopig gehuurd en zelfs een eerste „profiel” van een te benoemen directeur opgesteld. Het zou anders lopen.

Van Staatssecretaris van O. & W., dr. G. Klein, wordt „tijdig” een op 24 september 1974 gedateerde brief ontvangen waarin hij met de instelling van het L.I. instemt maar tevens mededeelt in afwachting van een algemene regeling voor interuniversitaire instituten geen additionele middelen ter beschikking te zullen stellen.

In een eerste vergadering van bestuur en wetenschappelijke raad wordt op 1 oktober 1974 het L.I. toch voor opgericht verklaard. De op die dag genomen besluiten zijn kenmerkend voor de situatie: gereedmaken van een mededeling van de oprichting in „de Accountant” (met de toevoeging dat met de plaatsing daarvan geen haast behoeft te worden gemaakt), publikatie van de samenstelling van bestuur en wetenschappelijke raad (aangewezen door de deelnemende instellingen) en ongedaan maken van de huur van de voorlopig gehuurde ruimte. Wel wordt besloten tot het doen vervaardigen van briefpapier, al was het alleen al om schriftelijk van onze gevoelens te doen blijken.

Geschiedenis van het L.I. sinds de oprichting

We zijn nu ruim een jaar later en de situatie is nog ongewijzigd: het L.I. bestaat maar is vrijwel machteloos door het ontbreken van middelen, uitgezonderd een gift van Van Rietschoten, die het restant van het bedrag dat bijeengebracht was voor de opstellenbundel ter gelegenheid van de ingang van zijn emeritaat na 100% aanvulling ter beschikking heeft willen stellen. Voor deze geste is het bestuur hem van harte dankbaar. Faculiteiten en

¹⁾ Mej. Drs. E. Limperg woonde de eerste studiedagen als gast van het L.I. bij.

colleges van bestuur van de deelnemende instellingen van W.O. zouden nu middelen ter beschikking moeten stellen, maar weigeren dit om de begrijpelijke reden dat de begrotingen al nauwelijks toereikend zijn voor de bekostiging van lopende activiteiten. Bovendien vreest men precedentwerking als het departement niet bereid is de bijdragen aan interuniversitaire instituten als zodanig te financieren.

Staatssecretaris Klein leidt hieruit - geheel ten onrechte - af dat er sprake is van gebrek aan belangstelling. Het blijft dus in onmacht afwachten welke regelingen „Den Haag” m.b.t. interuniversitaire instituten in het algemeen zal gaan treffen. Dat het L.I. de dupe is van een standpuntwijziging bij de Overheid is blijkbaar geen argument voor het betrachten van enige tegemoetkoming. De enige mogelijkheid tot het ontwikkelen van activiteiten is het doen van een beroep op de „vrije tijd” van een aantal individuen. De oprichting blijft echter een feit; het L.I. met als doelstelling „het bevorderen van wetenschappelijk onderzoek en onderwijs op de gebieden van accountancy” bestaat. Dat het opofferen van vrije tijd toch tot iets kan leiden blijkt uit de organisatie van de eerste studiedagen alsmede de daaraan voorafgaande enquête. Dat het L.I. zich in de sympathie van vakgenoten verheugt blijkt uit de opkomst op de studiedagen en uit de hulpverlening van een aantal medewerkers uit W.O. en Nivra bij het ontwikkelen van een model, dat de mogelijkheid opent onder inschakeling van een computer het effect van het hantieren van verschillende waarderingsgrondslagen onder verschillende omstandigheden op de berekende resultaten en rendementen aan te geven. Het model en de bijbehorende programma's zal voor opleidingsdoeleinden ter beschikking worden gesteld.

Accountancy

Velen zullen zich wellicht afvragen wat verstaan moet worden onder de term „accountancy” zoals genoemd in de doelstelling.

In een poging tot een nadere omschrijving kwam ik tot de volgende formulering: „accountancy is de *wetenschap* die de vraagstukken bestudeert die samenhangen met het verzamelen, verwerken, interpreteren en gebruik van kwantitatieve gegevens t.b.v. de economische elementen die een rol spelen bij het nemen van beslissingen en het verzekeren van juistheid en volledigheid van deze gegevens voor de gebruikers ervan; het is ook de *kunde* van het ontwerpen van voor specifieke gevallen geeigende registratiesystemen”.

Onder een dergelijke omschrijving - die een kruising is van een omschrijving van het begrip „Accounting” door de American Accounting Association en van een min of meer gebruikelijke omschrijving van hetgeen wordt verstaan onder „Informatica” - vallen dus alle activiteiten van verzamelen tot en met het gebruik en het verzekeren van juistheid en volledigheid van gegevens zowel in bedrijven als in andere organisaties als b.v. Overheden en in de maatschappij. „Bedrijfsinformatica” is daarvan een onderdeel; dit tot troost van hen die gaarne deze term bij de omschrijving van het (ken-)object hadden willen hanteren.

De naam: Limperg

Enige toelichting lijkt nog gewenst omtrent de vlag die wordt gehanteerd, de naam Limperg. In de stukken wordt als argument voor de keuze gewezen naar zijn pionierschap. Deze staat onomstotelijk vast.

Nu hebben vele pioniers gemeen dat zij later worden verguisd, welk lot ook onze naamdrager tegenwoordig soms dreigt te moeten gaan delen. Met een zeker genoegen brengen latere auteurs naar voren dat Limperg toch niet altijd helemaal gelijk had in zijn theorieën op ons vakgebied. Dat moge zo zijn: welke mens is het gegeven het definitieve en laatste antwoord te geven op de vele vragen die ons bezighouden. Dat steeds wordt teruggegrepen op wat onze naamgever zei is echter kenmerkend; zonder hem had men de ondergrond gemist waarop men heeft kunnen voortwerken. Maar niet alleen zijn pionierschap eren wij in het hanteren van zijn naam. Ook zijn liefde voor het vak heeft velen gestimuleerd tot verder werken. Zijn benaderingswijze, waarbij een bezinning omtrent de aard der problemen voorafging aan het vormen van geeigende begrippen en aan een daarop gebaseerde uitwerking heeft het vak een karakter van wetenschappelijkheid gegeven. We zijn hem daarvoor dankbaar.

In mijn omschrijving van hetgeen onder de term „accountancy” verstaan zou kunnen worden, hanteerde ik het woord „wetenschap”. Het is niet eenvoudig aan te geven wanneer een beschouwing, analyse e.d. op deze term aanspraak kan maken. Duidelijk is wel dat het om meer gaat dan een „leer” en dat fundamenteel onderzoek de basis hoort te zijn van gedane uitspraken. Ik zal u niet lastig vallen met zaken als falsifieerbaarheid als criterium van wetenschappelijkheid en wil er slechts op wijzen dat het kennisnemen van hetgeen anderen naar voren brengen een der voorwaarden is. Tenslotte zoeken wij niet alleen wat voor ons persoonlijk „waar” is maar naar hetgeen als zodanig algemeen wordt erkend. Onbevangenheid en onbevooroordeeldheid zijn in een als wetenschappelijk te kenmerken discussie onmisbaar. Discussies die het karakter dragen van pleitnota's voor de eigen mening, dienen vermeden te worden; ze zullen plaats moeten maken voor wederzijds begrip voor de achtergronden van meningen en voor een uitwerking waarbij met (nog) divergerende meningen rekening wordt gehouden. Een strijd ter handhaving van de eigen gevestigde mening moet dan worden vermeden.

Het thema van de studiedagen „winst en vermogen”, past bij de naamgever van het L.I. Reeds een halve eeuw geleden formuleerde Limperg enkele fundamentele grondgedachten voor de oplossing van de zich te dien aanzien voordoende vraagstukken. Dat epigonen het bleken oneens te zijn over concrete uitwerkingen en aanbevelingen en belangen en machtsverhoudingen het trekken van praktische consequenties bemoeilijkten, is wellicht kenmerkend voor de situatie waarin zich de toepassing afspeelt maar doet nauwelijks af aan de door Limperg ontwikkelde theorie. Het zou wellicht interessant zijn t.z.t. te onderzoeken welke de redenen zijn geweest dat in de praktijk het trekken van de consequenties uit de theorie zo moeilijk verloopt.

Gelukkig zijn er ook voorbeelden te noemen waaruit blijkt dat Limperg's theorie op dit punt meer algemeen ingang gaat vinden. Als in het rapport van het Sandilands-committee zelfs gesproken wordt van „Dutch accounting”

mag dit wellicht als het begin van een - zij het wat late - internationale erkenning worden aangemerkt van hetgeen door Limperg over het betreffende onderwerp naar voren is gebracht.